

Türke András István
Globális nyitás - szubszaharai Afrika
Magyar külpolitika a szubszaharai övezetben - 2013

A külkapcsolati bizonyítvány korábban nem fogalkozott a szubszaharai térséggel, rendhagyó módon ezért e fejezetben belül kissé ki kellett tágítanunk a bemutatott időbeli kereteket. Az értékelésnél általános problémát jelent, hogy nem mindig különíthetők el egyértelműen az észak-afrikai (Maghreb) és a szubszaharai Afrikát érintő kezdeményezések. Módszertanilag pedig, hogy egy az EU-nál jelentősen nagyobb területű közel félszáz államot, jelentős gazdasági, politikai társadalmi különbségekkel rendelkező konglomerátumot kell értékelni, mely régióként közel sem egységes - szemben a bizonyítvány egyes fejezeteinek 1-1 országra vonatkozó értékeléseivel.

Előzmények és hivatalosan lefektetett célok

Az 1960-as évektől, az afrikai országok függetlenedésével a rendszerváltásig a magyar-afrikai kapcsolatokat a jelenleginél nagyobb aktivitás jellemezte. Az 2011-es, a *Magyar külpolitika az uniós elnökség után* c. dokumentum szerint Magyarország külkapcsolati rendszerét az elmúlt két évtizedben a szubszaharai Afrika térségét illetően is a *"fokozatos elfordulás jellemezte"* s ez külképviseletek megszüntetéséhez vezetett. Ugyanakkor *"miközben a takarékosági kényszer továbbra is fennáll, érzékelnünk kell a diplomáciai kapcsolatrendszerünkben háttérbe szorult térségek dinamikus felértékelődését a nemzetközi életben."*

Az EU-csatlakozással szélesebb keretek közé került a magyar Afrika-politika, de ebben rejlő lehetőségeket *"csak nagyon alacsony határfokkal használtuk ki"*, miközben Magyarország szerény részvétellel ugyan, de jól teljesít az afrikai ENSZ és EU missziókban (2013-ban 9 művelet). A magyar Afrika-politika prioritása az élelmezés-segélyezést magában foglaló, humanitárius, mezőgazdasági, környezetvédelmi-vízgazdálkodási és egészségügyi kérdések szoros figyelemmel kísérése és a demokratikus átalakulással kapcsolatos tapasztalatok megosztása.

A 2011-es Külgazdasági Stratégia is igen szűkszavú a térséget illetően, a DAK mellett *"néhány más szub-szaharai ország"* az, melyekkel a *"kereskedelmi és befektetési, valamint turisztikai kapcsolatainkat erőteljesen fejleszteni szeretnénk."* A 2012-ben készült *Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája* a térség kapcsán sematikusán csak annyit fogalmaz meg, hogy *"nagy jelentőséget tulajdonítunk kapcsolataink erősítésének (...) afrikai hatalmi erőközpontokkal és regionális szervezetekkel."*

A fenti vizsgált dokumentumokból annyi derül ki, hogy lényegében önálló magyar célok, stratégia - általánosságok megfogalmazásán kívül - nem nagyon létezik és túl tág spektrumot akar befogni. A magyarkülpolitika az ENSZ, EU, NATO stb. célok kereteihez, eszközeihez igazodik. Maga a szubszaharai Afrika az afrikai kontinensnek az a része, amely a Szahara sivatagtól délre esik, a szigeteket is ideértve 48 államot ölel fel, kb. 856 millió lakossal. Nyugat-, Kelet-, Közép- és Dél-Afrikára, mint nagyobb térségekre osztható fel, de a magyar stratégiai dokumentumok nemhogy konkrét országokat nem említene, de még e 4 térség közül sem jelölnek ki prioritásokat.

Különös módon a "szubszaharai nyitás" - némi földrajzi vargabetűvel - a FÁK-tól Malayziáig¹ terjedő "keleti nyitás" magyar stratégiájának egyik alrészé lett. Sajnos ez utóbbiba viszont lényegében sem tematikájában, sem földrajzi értelemben nem illik bele, pontosabb a "globális nyitás" fogalma. Láthatóan a magyar külpolitika nem igazán tudja pozicionálni a térséget, melyet jelentőségében alulértékel ahhoz, hogy erre a térségre külön - a keleti nyitás stratégiája főbb pilléreihez hasonló volumenű - külön stratégiát dolgozzon ki. Afrikai érdekeink és céljaink, az afrikai magyar beruházások, valamint békemissziós részvételeink általában még mindig nincsenek kellő mértékben összehangolva, noha kétségtelen a pozitív irányba való elmozdulás az utóbbi években.

Nemzetközi kontextus

A magyar külpolitika mozgásterét nehezíti, hogy amíg az USA, Oroszország, Kína és India konkrét Afrika-stratégiákkal rendelkeznek, az EU Afrika vonatkozású dokumentumai nem alkotnak koherens egységet, és egyes EU tagállamok Afrika politikája nem ritkán ütközik az uniós célokkal, vagy az uniós diplomácia konkurensként működik. Sőt, maga az EU diplomáciai csatornái (Tanács, Bizottság, Parlament, 2010-től EKSZ) is nem egy térségben egymás konkurensként léptek, lépnek fel, mely az afrikai partnereket nem egyszer az uniós fél politikai-jogi agendájának negligálására, kijátszására ösztönzi, miközben jellemzően éppen az EU a legfőbb finanszírozó.

A 2011-es líbiai intervenció tekintetében az EU szintén negligálta "kiemelten fontos partnerének" az Afrikai Uniónak az állásfoglalásait, és az ENSZ-el is véleménykülönbség alakult ki, amikor a lázadók felé erősen elfogult félként és azok megsegítésére "humanitárius missziót" (EUFOR Líbia) terveztek indítani a világszervezet égisze alatt. Magyarország ekkor, uniós elnöksége idején - bölcs lépésként - egyedülként nem hívta vissza nagykövetét a térségből. A magyar külpolitika tehát kiemelten nehéz helyzetben van az uniós és nemzeti Afrika-politikák közötti kontextusok figyelembe vétele kapcsán a "magyar nemzeti irány" kijelölésében.

A civil szféra kapcsolatainak két oldala

A hivatalos magyar "Afrika-politikán" túl, ugyanakkor a térség relációjában elengedhetelen utalni arra is, hogy a magyar civil szféra Afrika-kapcsolatai ugyanakkor kiemelkedőek és egyre intenzívebbé váltak az utóbbi években (pl. Magyar-Afrikai Baráti Társaság). 2012-től évente kerül megrendezésre a budapesti Afrika Expo, és főként a szudáni kapcsolatok emelhetők ki, de még számtalan pozitív példát lehetne említeni.

Ugyanakkor sajnálatos körülmény, hogy e kapcsolatokról napjainkban a médián keresztül főként a magas politikai réteget érintő korrupciós botrányok - Simon ügy, Sólyom ügy, (stb.) - kapcsán értesül a közvélemény. Mindez azt is jelenti, hogy bizonyos magyar körök is felfedezték az afrikai kontinensben rejlő - nyugat-európai országok által már évtizedes "bejáratottságú" - kiemelkedő pénzmosási potenciált,

¹ Néha még Latin-Amerikát is ide sorolják

főként a nemzetközi segélyekkel és a pártfinanszírozásokkal kapcsolatos visszaélések terén, illetve ezeken túl az útlevel- és rendszámbizniszben.

Az, hogy olyan erősen korrump, és az illegális kereskedelmi szálak egyik nemzetközi fellegrárának számító országokkal, mint Bissau-Guinea (melyből az EU misszió is lényegében kudarccal volt kénytelen távozni 2010-ben) legfelsőbb, korrupcióval és politikai bűnözéssel, gyilkosságokkal vastagon átitatott legfelsőbb politikai-gazdasági köreivel egyes magyar vállalkozók - konkrétan Welsz Tamás - szoros kapcsolatot alakítanak ki, komolyan beárnyékolják a magyar-nyugat-afrikai kapcsolatokat.

Főként, hogy ezek néha olyan alapvetően pozitív kezdeményezések álcája mögé is megkíséreltek behatolni², mint a (2006-tól évenként megrendezett) Budapest-Bamako Rali, illetve a futam közben végzett humanitárius segítségnyújtás. Különösen sajnálatos ez abban a viszonylatban, hogy a magyar afrikai jelenlétre, mint "erkölcsi kötelességre" is gyakran történik hivatkozás a legfelsőbb szinteken, miközben a Welsz-féle visszaélésekről (Mali, Szenegál, Bissao Guinea, Guinea stb. kapcsán) a magyar hatóságok a 2000-es évektől bizonyíthatóan tudtak. Itt kell utalni a magyar szolgálatok térségbeli kapcsolataira is.

2013-as év értékelése

2013. június 6-7-én az Afrika Unió elődjének számító Afrikai Egységsszervezet megalapításának 50. évfordulójára került megrendezésre a *Budapest Africa Forum*³. 2013-ban Etiópia (Halie Mariam Dessalegn) töltötte be az Afrikai Unió elnökségét, melyet a konferencián Nkosazana Dlamini-Zuma⁴, az Afrikai Unió bizottságának elnöke képviselt.

E fórum kertében került sor az Afrikai-Magyar Üzleti Fórumra is, mely nigériai (energetikai szektorban) és angolai (infrastruktúra, víz- és energiaellátó hálózatok fejlesztése) beruházási lehetőségekre irányította rá a magyar vállalkozók figyelmét, ugyanakkor az afrikai országok elsősorban közvetlen tőkebefektetéseket és működőtőkét kívánnak bevonni Magyarországról, míg a magyar vállalkozók fő célja termékeik exportja Afrikába.

Magyarország a GNI 0,11 %-át⁵, 30 milliárd forintot fizet be az EU fejlesztési alapjába, amiből mintegy 4-5 milliárd forint jut az afrikai és a karibi térségbe. Afrika felé leginkább a fejlett technológiát képviselő ipari termékek gyártójaként (jármű- és elektronikai, valamint az energetikai ipar, az ipari automatizálás, a kórházberendezések, gyógyszerek, orvosi műszerek) és a mezőgazdasági termények exportőreként jelenik meg, kereskedelmi forgalma ugyan az utóbbi években

² Welsz Tamás - állítólagos bissau-guineai tiszteletbeli konzul - se szervezője, sem a fő-szervezője nem volt a ralinak, de bissau-guineai kormánykapcsolataival támogatta és segítette a 2012-es és 2013-as futam befutójának megszervezését.

³ A fórumot 2012 december 18-án egy ún. „stakeholder” konferencia előzte meg a KÜM szervezésében.

⁴ Jacob Zuma (2009 május 9-től dél-afrikai elnök) volt felesége 1982-1998 között.

⁵ Az EU tagállamoknak 2010-ig a bruttó nemzeti jövedelmük (GNI) 0,17, míg 2015-ig a GNI 0,33 %-át kellene a fejlődő országok segélyezésére fordítaniuk. Ezt az arányt csak az unió legfejlettebb államai tudják teljesíteni. Magyarország csak mintegy 101 millió eurót költ erre a célra, 2011-ben ennek csak 1%-a jutott afrikai országba (Nigéria).

folyamatosan növekedett az afrikai országokkal, de volumene még mindig Magyarország kereskedelmi volumenének csak 0,9%-át (szubszaharai Afrikát tekintve : 0,6%) teszi ki. A magyar-afrikai kereskedelmi forgalom 75%-a ugyanakkor néhány domináns országgal - Dél-Afrikai Köztársasággal, Nigériával és Algériával - bonyolódik.

2013 június 17-én Budapesten Szijjártó Péter külügyi és külgazdasági államtitkár a magyar-szomáliai kapcsolatok megindításáról Maryam Quasemmel, az afrikai ország társadalmi fejlesztési miniszterével. Az újjáépülő Szomáliában az egészségügyi rendszer, és a járványügyi ellátási infrastruktúra kiépítésében a Debreceni Egyetem és egy magyar vállalat is szerepet vállalt orvosi eszközök exportjával és a magyar fél felajánlotta szomáliai ösztöndíjas hallgatók magyar egyetemeken való továbbtanulását. A szomáliai kormány az energiatörvény elfogadása után ki fogja írni az ország ásványkincseinek kitermelésére a koncessziókat, amelyekben magyar cégek részvételére is lehetőség nyílik.

A szubszaharai térségben 2013 első felében már csak Kenyában, illetve Dél-Afrikában volt magyar nagykövetség. 2013 október 29-én újranyitották Abujában a 2010-ben bezárt nigériai nagykövetséget, ahova főként acélszerkezeteket, mobiltelefonokat, valamint borokat és mezőgazdasági technológiát importálunk. Nigéria a világ 10. legnagyobb olajhatalmaként a cseppfolyósított földgáz kitermelésének megötszörözését tervezi, ebbe Magyarország vegyesvállalatok révén szeretne bekapcsolódni, kérdés ez az ország energiafüggőségét mennyire rentábilis módon tudná csökkenteni. Mindenesetre 2013-ban a Nigériába irányuló magyar export 49%-al nőtt.

A nigériai követség újranyitása jóvátett egy korábbi hibát, de minimum a térségben kulcserepet játszó KDK-ban is elengedhetetlen lenne egy nagykövetség megnyitása, ha valóban komoly hangsúlyt kívánunk fektetni a szubszaharai kapcsolatokra. Stratégiai célként 2011-ben egy nyugat-afrikai és az Addisz Abeba-i (Afrikai Unió székhelye) nagykövetségek megnyitását tűzte ki a magyar külpolitika, ezeket még nem sikerült megvalósítani.

2013 december 12-én a magyar miniszterelnök-helyettes Semlyén Zsolt Nelson Mandela volt dél-afrikai vezető búcsúztatásán képviselte Magyarországot, majd elment egy pretoriai találkozóra, beszélgetett Zuma asszonnal, az Afrikai Unió bizottságának elnökével és a volt államfővel, Frederik Willem de Klerkkel.

Általánosságban elmondható, hogy amíg Magyarország konkrétumokat (pl. konkrét ösztöndíj-kontingenseket állapít meg, vízumkönnyítéseket vezet be) tesz illetve tett le az asztalra a bilaterális kapcsolatok területén, addig cserébe eddig főként pozitív szándéknyilatkozatokat és ígérvényeket kapunk.

Ugyanakkor kétségtelen tény, hogy magyar vállalatok sikereket érnek el helyi tendereken, Nigériában például bányai, olajfinomítási, faluvillamosítási, vízügyi és mezőgazdasági fejlesztési projekteken. Egy magyar vállalkozás 15 afrikai országra kiterjedő szoftverfejlesztési tendert nyert el és az új szudáni személyi okmánycsalád előállításához szükséges gépsorokat és szoftvert is egy magyar cég fogja szállítani.

Mindezek még inkább az évtizedes pozitív civil kapcsolatok gyümölcsei, mint a friss magyar keleti politikáé, de a végeredmény mindenképpen pozitív, hogy a

politikai és a civil szféra kezdeményezései erősítik egymást és - 2010 óta - folyamatosan egyeztetnek egymással.

Összességében a politikai kapcsolatok pozitív fejlődésnek indultak, de mindez természetesen nagyon heterogén képet mutat a térség 48 államának vonatkozásában.

Erőforrás: 4

Eredmény: 3

Minősítés: Jó

Mozgástér: kezdeményező

EUROPA VARIETAS INTÉZET

www.europavarietas.org